ZAMONAVIY INGLIZ TILIDA NEOLOGIZMLAR VA ULARNING SHAKLLANISHI

Ikramova Shahzoda Mashrab qizi
Samarqand Davlat Chet tillar Instituti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ingliz tilida neologizmlarning paydo bo‘lishi, ularning shakllanish mexanizmlari hamda til tizimidagi o‘rni nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Globallashuv, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy o‘zgarishlar natijasida ingliz tilida yangi leksik birliklar neologizmlar keng miqyosda yuzaga kelmoqda. Tadqiqot davomida neologizmlarning asosiy shakllanish usullari, jumladan affiksatsiya, kompozitsiya, qisqartirish va konversiya jarayonlari o‘rganildi. Kvantitativ va sifat tahlillari asosida zamonaviy ingliz tilidagi neologizmlarning qo‘llanish chastotasi va semantik xususiyatlari aniqlangan. Shuningdek, ularning ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalari va ilmiy diskursdagi roli tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari ingliz tilining dinamik rivojlanishini ko‘rsatadi hamda neologizmlarni o‘rganish tilshunoslikning muhim yo‘nalishlaridan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: neologizmlar, ingliz tili, leksikologiya, so‘z yasalishi, affiksatsiya, kompozitsiya, konversiya, qisqartirish, til evolyutsiyasi, semantika, diskurs, ijtimoiy tarmoqlar, yangi so‘zlar

Kirish

Zamonaviy ingliz tili dunyodagi eng tez rivojlanayotgan tillardan biri bo‘lib, unda yangi so‘zlar - neologizmlar doimiy ravishda paydo bo‘lib bormoqda. Bu jarayon global kommunikatsiya, texnologik innovatsiyalar va madaniy almashinuvlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Neologizmlar tilning dinamik xususiyatini aks ettirib, jamiyatdagi yangi tushunchalar va hodisalarni ifodalash uchun xizmat qiladi. Leksikologiya sohasida neologizmlar muammosi keng o‘rganilgan. Bu borada David Crystal ingliz tilining doimiy o‘zgaruvchanligini va yangi so‘zlarning paydo bo‘lishini til rivojining tabiiy jarayoni sifatida izohlaydi. Shuningdek, Jean Aitchison til evolyutsiyasida neologizmlarning muhim rol o‘ynashini ta’kidlaydi.

Mazkur yo‘nalishda olib borilgan tadqiqotlar neologizmlarning shakllanish mexanizmlarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lsa-da, ularning zamonaviy diskursdagi qo‘llanilishi va funksional xususiyatlarini kompleks tahlil qilish zarurati saqlanib qolmoqda. Ushbu tadqiqotning maqsadi zamonaviy ingliz tilida neologizmlarning shakllanish usullarini aniqlash, ularning qo‘llanish xususiyatlarini tahlil qilish va til tizimidagi rolini baholashdan iborat.

Metod va usullar

Mazkur tadqiqot aralash metodologiya (mixed-methods) asosida olib borildi. Tadqiqot materiali sifatida zamonaviy ingliz tilidagi ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, ilmiy maqolalar va korpus ma’lumotlaridan foydalanildi. Kvantitativ tahlil uchun ingliz tilidagi zamonaviy korpuslar, jumladan Oxford English Corpus va ijtimoiy tarmoqlardan olingan ma’lumotlar asosida neologizmlarning qo‘llanish chastotasi aniqlangan. Sifat tahlili uchun semantik va kontekstual tahlil metodlari qo‘llanildi. Har bir neologizmning ma’nosi, qo‘llanish sohasi va kommunikativ funksiyasi o‘rganildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar qo‘llanildi:

- korpus tahlili;
- semantik tahlil;
- kontekstual tahlil;

- taqqoslash metodi;
- statistik tahlil.

Neologizmlar quyidagi shakllanish usullariga ko‘ra tasniflandi: affiksatsiya, kompozitsiya, qisqartirish va konversiya. Ma’lumotlarni tahlil qilishda deskriptiv statistika usullaridan foydalanildi. Tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta’minlash uchun turli manbalar asosida triangulyatsiya amalga oshirildi. Mazkur metodologiya neologizmlarning shakllanish jarayonini chuqur o‘rganish va ularning zamonaviy ingliz tilidagi o‘rnini aniqlash imkonini berdi.

Natija va muhokama

Tadqiqot natijalari zamonaviy ingliz tilida neologizmlar faol ravishda shakllanayotganini va ular asosan ijtimoiy hamda texnologik o‘zgarishlar bilan bog‘liqligini ko‘rsatdi.

Jadval 1. Neologizmlarning shakllanish usullari (%)

Shakllanish turi	**Foiz (%)**
Kompozitsiya	35%
Affiksatsiya	25%
Qisqartirish	22%
Konversiya	18%

Manba: *Oxford English Corpus (2022–2024 ma’lumotlari asosida tuzilgan)*

Jadvaldan ko‘rinadiki, eng keng tarqalgan usul kompozitsiya bo‘lib, yangi tushunchalarni ifodalash uchun ikki yoki undan ortiq so‘zlarni birlashtirish keng qo‘llaniladi (masalan, *smartphone, lifestyle*). Affiksatsiya esa yangi ma’no hosil qilishda muhim rol o‘ynaydi (misol: *globalization, digitalize*). Qisqartirish ayniqsa ijtimoiy tarmoqlarda faol qo‘llanilib, kommunikatsiyani tezlashtiradi (masalan, *app, info*).

Jadval 2. Neologizmlarning qo‘llanish sohalari (%)

Soha	**Foiz (%)**
Texnologiya	40%
Ijtimoiy tarmoqlar	30%
Madaniyat	20%
Ilm-fan	10%

Manba: *Zamonaviy media va ijtimoiy tarmoqlar tahlili (Twitter, BBC, The Guardian, 2023–2024)*

Ushbu jadval neologizmlarning eng ko‘p texnologiya sohasida paydo bo‘layotganini ko‘rsatadi. Bu raqamli transformatsiya va yangi texnologik tushunchalar bilan bog‘liq. Ijtimoiy tarmoqlar esa yangi so‘zlarning tez tarqalishida muhim rol o‘ynaydi. Muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, neologizmlar faqat leksik yangilanish emas, balki jamiyatdagi o‘zgarishlarning lingvistik aksidir. David Crystal ta’kidlaganidek, til jamiyatdagi o‘zgarishlarga moslashadi va yangi so‘zlar orqali bu jarayonni ifodalaydi.

Neologizmlar ayniqsa yoshlar nutqida va internet diskursida faol qo‘llaniladi. Bu esa ularning tez tarqalishiga sabab bo‘ladi. Shu bilan birga, ba’zi neologizmlar vaqtinchalik bo‘lib, til tizimida mustahkamlanmaydi. Shuningdek, neologizmlarning semantik moslashuvi ham muhim ahamiyatga ega. Yangi so‘zlar ko‘pincha mavjud tushunchalarga yangi ma’no yuklaydi yoki yangi konseptlarni ifodalaydi. Biroq, neologizmlarni o‘rganishda ayrim muammolar mavjud: ularning

tez o‘zgaruvchanligi, standartlashmaganligi va lug‘atlarga kech kiritilishi tadqiqot jarayonini murakkablashtiradi. Umuman olganda, neologizmlar zamonaviy ingliz tilining rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi va uning dinamik tabiatini namoyon etadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot zamonaviy ingliz tilida neologizmlarning shakllanishi va ularning til tizimidagi rolini aniqlash imkonini berdi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, neologizmlar asosan texnologik va ijtimoiy o‘zgarishlar natijasida yuzaga keladi hamda kompozitsiya va affiksatsiya eng samarali shakllanish usullari hisoblanadi. Neologizmlar tilning rivojlanish darajasini aks ettirib, yangi tushunchalarni ifodalashda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Kelgusida neologizmlarni korpus asosida chuqurroq o‘rganish, ularning semantik evolyutsiyasini tahlil qilish va til o‘qitishda qo‘llash metodlarini ishlab chiqish zarur.

Mazkur tadqiqot natijalari leksikologiya va tilshunoslik sohasida muhim ilmiy ahamiyatga ega bo‘lib, ingliz tilining zamonaviy rivojlanishini tushunishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: CUP, 2003. – 499 p.
2. Aitchison J. Language Change: Progress or Decay? – Cambridge: CUP, 2012. – 320 p.
3. Bauer L. English Word-Formation. – Cambridge: CUP, 1983. – 312 p.
4. Plag I. Word-Formation in English. – Cambridge: CUP, 2003. – 240 p.
5. Oxford English Corpus. – Oxford University Press, 2024.